ISSN: 2181-4341, IMPACT FACTOR (RESEARCH BIB) – 9.145, SJIF – 5,431

Andijon davlat pedagogika institute

Ijtimoiy va amaliy fanlar fakulteti

Tarix yo‘nalishi bo‘yicha 101-guruh talabasi

Yursinova Guljahon Baxtiyorjon qizi

GLOBAL CHAQIRIQLAR SHAROITIDA GENDER JARAYONLARINING TARIXIY VA GUMANITAR TADQIQOTLARI

Annotatsiya: Mazkur maqolada zamonaviy global o‘zgarishlar sharoitida gender jarayonlarining tarixiy va gumanitar jihatlari tahlil qilinadi. Xususan, ijtimoiy-siyosiy hayotda gender rollarining transformatsiyasi, migratsiya, raqamlashtirish hamda madaniy o‘zgarishlarning gender munosabatlariga ta’siri o‘rganiladi. Tadqiqot davomida tarixiy tajriba va zamonaviy jarayonlar o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlik yoritilib, gender tengligi masalasining global rivojlanishdagi ahamiyati ochib beriladi. Muallif gender masalalariga faqat ijtimoiy hodisa sifatida emas, balki tarixiy evolyutsiya mahsuli sifatida yondashadi.

Kalit so‘zlar: gender, ijtimoiy jarayonlar, tarixiy taraqqiyot, globalizatsiya, migratsiya, raqamlashtirish, gender tengligi, madaniyat.

Аннотация: В данной статье анализируются исторические и гуманитарные аспекты гендерных процессов в контексте современных глобальных изменений. В частности, изучается влияние трансформации гендерных ролей в социально-политической жизни, миграции, цифровизации и культурных изменений на гендерные отношения. Исследование подчеркивает неразрывную связь между историческим опытом и современными процессами, выявляя важность вопроса гендерного равенства в глобальном развитии. Автор рассматривает гендерные вопросы не только как социальное явление, но и как продукт исторической эволюции.

Ключевые слова: гендер, социальные процессы, историческое развитие, глобализация, миграция, цифровизация, гендерное равенство, культура.

Abstract: This article analyzes the historical and humanitarian aspects of gender processes in the context of modern global changes. In particular, the impact of the transformation of gender roles in socio-political life, migration, digitalization, and cultural changes on gender relations is studied. The study highlights the inextricable link between historical experience and modern processes, revealing the importance of the issue of gender equality in global development. The author approaches gender issues not only as a social phenomenon, but also as a product of historical evolution.

Keywords: gender, social processes, historical development, globalization, migration, digitalization, gender equality, culture.

Kirish

Bugungi kunda global miqyosda sodir bo‘layotgan o‘zgarishlar jamiyatning turli sohalariga, jumladan gender munosabatlariga ham sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Gender masalasi zamonaviy

ilm-fan, siyosat va ijtimoiy hayotning muhim yo‘nalishlaridan biriga aylandi. Ayniqsa, globalizatsiya jarayonlari, axborot texnologiyalarining rivojlanishi hamda migratsiya oqimlarining kuchayishi natijasida gender rollarining shakllanishi va o‘zgarishi yangi bosqichga ko‘tarildi. Tarixiy jihatdan qaraganda, gender rollari jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy tuzilishiga bevosita bog‘liq bo‘lgan. Qadimgi jamiyatlarda erkak va ayol vazifalari aniq belgilangan bo‘lib, bu ko‘pincha mehnat taqsimoti bilan izohlangan. Masalan, erkaklar ovchilik, siyosiy faoliyat bilan shug‘ullangan bo‘lsa, ayollar uy-ro‘zg‘or ishlari va bolalar tarbiyasi bilan band bo‘lgan. Biroq sanoat inqilobi, urbanizatsiya va ta’lim tizimining rivojlanishi gender rollarining asta-sekin o‘zgarishiga olib keldi.

Asosiy qism

Hozirgi kunda gender masalasi nafaqat ijtimoiy tenglik, balki barqaror rivojlanishning muhim omili sifatida qaralmoqda. Birlashgan Millatlar Tashkilotining Barqaror rivojlanish maqsadlari orasida gender tengligini ta’minlash alohida o‘rin egallaydi. Gender tushunchasining tarixiy rivojlanishi. Gender tushunchasi biologik jinsdan farqli ravishda jamiyat tomonidan shakllantirilgan ijtimoiy rollarni anglatadi. Bu tushuncha XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab ilmiy muomalaga keng kirib keldi. Feministik harakatlarning rivojlanishi gender tengligi g‘oyasining keng tarqalishiga sabab bo‘ldi. XIX asr oxiri va XX asr boshlarida ayollarning saylov huquqi uchun kurashlari gender tengligi yo‘lidagi muhim qadam bo‘ldi. Keyinchalik ayollarning ta’lim olish imkoniyatlari kengayib, ular ilm-fan, siyosat va iqtisodiyot sohalarida faol ishtirok eta boshladilar. Tarixiy tajriba shuni ko‘rsatadiki, gender rollari doimiy emas, balki jamiyat taraqqiyoti bilan birga o‘zgarib boradi. Masalan, Ikkinchi jahon urushi davrida ko‘plab ayollar ishlab chiqarish jarayoniga jalb etildi.[1] Bu esa gender rollarining qayta ko‘rib chiqilishiga sabab bo‘ldi. Ijtimoiy-siyosiy jarayonlarda gender jihatlari. Zamonaviy jamiyatda ayollarning siyosiy jarayonlardagi ishtiroki sezilarli darajada oshdi. Ko‘plab davlatlarda ayollar parlament a’zolari, vazirlar yoki davlat rahbarlari sifatida faoliyat yuritmoqda. Bu holat gender tengligi yo‘lida muhim qadam hisoblanadi. Gender tengligi demokratik jamiyatning muhim mezonlaridan biridir. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, ayollar siyosiy qarorlar qabul qilish jarayonida ishtirok etganda ijtimoiy adolat, ta’lim va sog‘liqni saqlash masalalariga ko‘proq e’tibor qaratiladi. Shu bilan birga, ayrim jamiyatlarda an’anaviy stereotiplar hali ham saqlanib qolmoqda. Bu esa ayollarning yetakchilik lavozimlariga erishishini qiyinlashtiradi. Gender stereotiplari ko‘pincha madaniy va diniy qadriyatlar bilan bog‘liq bo‘ladi. Migratsiya va globalizatsiyaning gender munosabatlariga ta’siri. Migratsiya jarayonlari gender rollarining o‘zgarishiga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. Ish izlab boshqa davlatlarga ko‘chib o‘tgan ayollar iqtisodiy mustaqillikka erishadi. Bu esa oiladagi qaror qabul qilish jarayonida ularning rolini oshiradi. Globalizatsiya natijasida turli madaniyatlar o‘rtasidagi aloqalar kuchaymoqda. Internet va ijtimoiy tarmoqlar orqali gender tengligi g‘oyalari tez tarqalmoqda. Bu esa jamiyatda gender stereotiplarining asta-sekin kamayishiga olib kelmoqda. Biroq globalizatsiya barcha hududlarda bir xil natija bermaydi.[2] Ayrim mamlakatlarda iqtisodiy qiyinchiliklar ayollarni past haq to‘lanadigan ishlarga majbur qilmoqda. Shu sababli gender tengligini ta’minlash uchun davlat siyosati muhim ahamiyatga ega. Raqamlashtirish va gender. Axborot texnologiyalarining rivojlanishi gender rollarining o‘zgarishida muhim omil bo‘ldi. Masofaviy ish imkoniyatlari ayollarga kasbiy faoliyat bilan bir qatorda oilaviy majburiyatlarni ham bajarish imkonini bermoqda. Raqamli texnologiyalar orqali ta’lim olish imkoniyatlari kengaydi. Bu esa ayollarning ilmiy faoliyatga jalb etilishiga yordam bermoqda. Shu bilan birga, raqamli tafovut muammosi ham mavjud. Ayrim hududlarda internet imkoniyatlarining cheklanganligi ayollarning rivojlanishiga to‘sqinlik qilmoqda. Madaniyat va adabiyotda gender tasviri.[3] Gender masalasi san’at va adabiyotda ham muhim o‘rin tutadi. Turli davrlarda yozilgan asarlarda ayol obrazi jamiyatdagi gender qarashlarni aks ettiradi. Masalan, klassik adabiyotda ayol ko‘pincha uy

bekasi sifatida tasvirlangan bo‘lsa, zamonaviy adabiyotda u mustaqil shaxs sifatida gavdalanadi. Kino va ommaviy madaniyat ham gender stereotiplarining shakllanishiga ta’sir ko‘rsatadi. Zamonaviy filmlarda ayollar faol va mustaqil obrazda tasvirlanmoqda.[4]

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, global jarayonlar gender munosabatlarining o‘zgarishiga katta ta’sir ko‘rsatmoqda. Gender tengligi jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biri hisoblanadi. Tarixiy tajriba shuni ko‘rsatadiki, gender rollari doimiy emas, balki ijtimoiy sharoitlarga mos ravishda o‘zgarib boradi. Zamonaviy jamiyatda gender tengligini ta’minlash nafaqat ijtimoiy adolatni qaror toptirish, balki iqtisodiy rivojlanishga ham xizmat qiladi. Kelajakda gender tadqiqotlarini yanada rivojlantirish, ayniqsa yoshlar orasida ilmiy qiziqishni oshirish muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Giddens A. Sotsiologiya. – Toshkent, 2024.
2. Scott J. Gender and the Politics of History. – New York, 2019.
3. United Nations. Gender Equality and Sustainable Development. – 2020.
4. Connell R. Gender and Power. – Stanford University Press, 2017.
5. Oakley A, Gender and Society. – London, 1=2012.